

השתלת הלב – לאור ההלכה

מאת הרב נתן צבי פרידמן

כלל גדול הוא בתורה ובמוסר היהדות: אין דוחין נפש מפני נפש (משנה אהלות פ"ז, סנהדרין ע"ב), ואין להציל חיי אדם, על ידי הריגתו של השני, ואם עשה כן, יש בזה משום רצח. שם מדובר אם האשה מקשה לילד, וחייה בסכנה, ואפשר להציל אותה על ידי הריגת הילד, אומרת המשנה, כי אם יצא כבר רובו של הולד לאויר העולם, הוא בגדר חי וילוד, ואסור להרוג אותו כדי להציל אמו, שאין דוחין נפש מפני נפש. דבר זה נאמר לא רק לגבי ילד, אלא במקרה שהאדם נמצא במצב כזה שאין סכויים לחייו, שהרופאים קובעים מתוך ידיעה ברורה, שמבחינה קלינית שעותיו ספורות, אסור לקרב מיתתו בידיים, בכדי להציל נפש, שאין דוחין נפש מפני נפש. ומבחינת ההלכה ומוסר התורה, כל זמן שנשמתו בו, הוא נחשב כחי. לא רק מפני זה שהאדם יכול לטעות, וגם אחרי קביעת הרופאים יכול להיות שיחזור לבריאותו, שהרי קביעת הרופאים היא שעל פי רוב, מצב כזה מביא לידי מיתה. אבל ההלכה קבעה (יומא פ"ד) אין הולכין בפקוח נפש אחרי הרוב, ומחללין שבת וכל המצוות, כדי להציל חיי האדם, אפילו לחיי שעה. ושני טעמים בדבר. ראשית כי גם אחרי קביעה קלינית על מצבו של האדם, יכול לקרות דבר יוצא מן הכלל, שיחזור האדם המסוכן הזה לאיתנו. ועוד מסביר המאירי (יומא שם) כי לפי מוסר היהדות יש ערך גם לחיי שעה של האדם, כי באותה שעה יכול לסגל מצות ומעשים טובים, לשוב בתשובה שלימה, וכך אמרו במשנה (אבות פ"ד) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, ואמרו חכמים (עבודה זרה י) יש קונה עולמו בשעה אחת. ולכן מדיני התורה אין זכות לקפח חייו של האדם אפילו לשעה אחת. ואפילו אם החולה המסוכן נמצא במצב ללא הכרה, ששם לא שייך הטעם של יש קונה עולמו בשעה אחת, גם כן אסור לפי ההלכה לקצר חייו, שכך פסק הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש פ"ב) אחד זהורג את הבריא, את החולה הנטה למות, ואפילו הרג את הגוסס – נהרג עליו. אם כן יש לנו בפירוש שלדינו של הרמב"ם – שהוא בעצמו היה רופא מומחה ובקיא ביסודות הרפואה – יש בהריגת גוסס משום רציחה. ואם כי הרמב"ם מסיים שם, ואם היה גוסס בידי אדם כגון שהכחזו עד שנטה למות והרי הוא גוסס זהורגו אין בית דין ממיתין אותו, זה רק לגבי דין מיתת בית דין שמגיע לרוצח אדם, ואיננו מגיע לרוצח טריפה, אבל לקרב מיתה אפילו במצב כזה, יש בו משום שפיכות דמים.

ורדין זה מפורש (שבת קנ"א, שלחן ערוך יורה דעה של"ט) אין מאמצין את עיניו של הגוסס עד שתצא נפשו, וכל המאמץ עם יציאת הנפש, הרי זה שופך דמים, שבדבר מועט מקרב מיתתו, וגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. ואין הבדל אם ערשה את זה כדי להציל חי נפש של אדם אחר, מכיון שיסוד הדין הזה הוא משום שהוא נחשב כחי לכל דבריו, וכלל יסודי הוא שאין דוחין נפש מפני נפש, אין שום אפשרות. לקרב מיתתו של אדם, יהי באיזה מצב שיהיה, כדי להציל בזה חיו של השני, וזה נחשב לשפיכות דמים.

וכך קובע גדול גאון הפוסקים, הנודע ביהודה (תנינא, חשן משפט נ"ט) שאין מתירין להרוג את הטריפה, אדם שנמצא במצב של קרוב למיתה ודאית, כדי להציל את השלם, שמקפח חי שעה של השני. ואין דוחין נפש מפני נפש.

היוצא לנו ממקורות ההלכה: כי השתלת הלב הנעשה ברגעיו האחרונים של החולה, לפני יציאת נשמתו. ועל ידי זה מקרב מיתתו, ומקפח חי שעה שלו, יש בו משום שופך דמים, ודבר זה נוגד את דיני התורה ואת מוסר היהדות!

כבר הודיעו בעלי המופת, כי מלאכה הרפואות הכרחית לאדם בעבור היותו בעל החליים לרוב המאכלים ולא יסור צרכו אל הרופא בזמן מן הזמנים וגם לא בענין מן העניינים. וזה כי מלאכה הרפואה כוללת על שלש הנהגות: הראשונה והנכבדת: הנהגת הבריאה והיא הנהגת הבריאות הנמצאת, עד שלא האבד; השנייה: הנהגת החולים, והיא לקיחת העצה ולעשות, כדי להשיב את הבריאות וזהו ידוע כ"עצת הרפואה"; והשלישית: הנהגתה, אשר יקראה גאלינוס החיאה, והיא הנהגת מי שאינו בריא בריאות שלמה, אולם ג"כ אינו הולה, כהנהגת החולים שנתרפאו אולם טרם נתחזקו, ושל הזקנים.

(הרמב"ם, ספר הנהגת הבריאות, שער שני).